

با توجه به اینکه عبادت مراحلی دارد و در هر مرحله، بروز و ظهوری در فرد پیدا می‌کند، می‌توانیم آن را به سه مرحله تقسیم کنیم.

عبادت دارای سه مرحله جوارحی، جوانحی و بنده زیستی است، اما باید درباره مرحله سوم عبادت خداوند متعال توضیح داد. منظور از عبدزیستی این است که زندگی انسان، زندگی خداپندگی باشد، در مقام عبودیت خداوند، چرخه زندگانی انسان بچرخد و جریان زندگانی انسان به راه بیفتد.

اگر بنا شد ما مرحله سوم عبادت را که بنده زیستی است، درک کنیم، آن دو مرحله عبادت نیز از ما قبول است، در غیر این صورت اگر آن دو مرحله عبادت جوارحی و جوانحی را انجام دهیم اما در زندگانی خودمان بندگان خدا نقش نداشته باشد، شاید آن دو مرحله نیز مورد پذیرش خداوند قرار نگیرد.

بنده زیستی به این معناست که عرصه زندگانی من جولانگاه گناه نباشد. اگر بنا شد من طوری زندگی کنم که زندگانی من بشود میدان گناه و معصیت خدا و محرمات الهی در خوراک، خواب، لذت، کسب و کار و معیشت من حضور داشت و همه با کار حرام صورت گرفت، اینجا بنده زیستی نیست. جوانانی که بر حسب گرایش‌های احساسی خود سعی می‌کنند رابطه خاصی با خدا پیدا کنند، به این نکته توجه کنند که هیچ رابطه‌ای بین ما و خدا جز بندگی خدا نیست. همه در آفرینش خداوند ارتباط با خداوند یکسان هستند و آنچه انسان را به خدا نزدیک‌تر می‌کند و از بقیه جلو می‌اندازد، بندگی خداوند است. امام سجاده^(ع) در دعای شریف مکارم اخلاق در صحیفه سجاده‌یه می‌فرماید: «خدایا! عمر من را طولانی کن؛ مادامی که عمر من صرف طاعت و فرمان برداری تو باشد. خدایا! اگر عمر من چراگاه شیطان شد و شیطان در این سبزه‌زار عمر من چرید، این عمر را از من بگیر قبل از اینکه غضب و خشم تو بر من پیشی بگیرد.» (الصحیفه السجاده‌یه، الدعاء ۲۰).

اما باید درباره چگونگی ارتباط این سه مرحله عبادت بیشتر سخن گفت. خداوند متعال در سوره مبارک عنکبوت، آیه ۴۵ به پیامبر اکرم^(ص) می‌فرماید: «پیامبر! تو نماز بخوان؛ نماز جلوی فحشا و منکر را می‌گیرد». حال سؤالی که اینجا پیش می‌آید، این است که خیلی از افراد نماز می‌خوانند اما فحشا و منکر را نیز انجام می‌دهند، پس چطور نماز می‌خوانند اما باز گرفتار گناه و فساد می‌شوند؟ در اینجا مفسران نظرات مختلفی داده‌اند. مرحوم علامه طباطبایی^(ر) در تفسیر المیزان می‌گوید: «نماز عملاً جلوی گناه را نمی‌گیرد، اما فایده نماز این است که در وجود انسان، یک ملکه‌ای به وجود می‌آید و به واسطه آن ملکه، گناه نمی‌کند». ایشان استدلال می‌کنند که بین یک نماز خوان و نماز نمان این موضوع را مقایسه کنید؛ هر دو گناهکار هستند اما بی بندوباری بندخوان از بی نماز خیلی کمتر است؛ زیرا وقتی انسان نماز خواند، با خداوند آشنا می‌شود و هر وقت بخواهد گناه کند، یادش می‌آید که خدا هست و با خدا مرتبط است. بلافاصله این رابطه با خدا باعث می‌شود که از گناه خجالت بکشد و آن را ادامه ندهد. اگر انسان در برابر گناه بی تفاوت شد، معلوم می‌شود که درست نماز نمی‌خواند، پیامبر اکرم^(ص) فرمودند: «نماز برای کسی که از نماز اطاعت نکند، نیست». یعنی آن که نماز می‌خواند و از خود نماز اطاعت نمی‌کند، نماز نخوانده است؛ زیرا اگر نماز می‌خواند، آن نماز نمی‌گذاشت امروز گناه کند.

نمی‌شود بگویید خداوند را قبول داریم، همه مستحبات را هم انجام می‌دهیم اما در عین حال در عرصه معصیت، با یکی از گناه نداریم. این دو تا با هم جمع نمی‌شود. آدمی که بنده خداست و خداوند را باور کرده است، می‌داند که خداوند تنها در نماز نیست، بلکه همه جا حضور دارد. آنجا که می‌خواهد گناه کند، نیز خدا حضور دارد.

درواقع نماز مقبول آن نمازی است که حضور قلب در آن باشد و حضور قلب، تمرین در حضور خدا بودن است و کسی که به‌راستی در طول روز خودش را در محضر خداوند ببیند، گرفتار گناه نمی‌شود.

بزرگفته از خطبه‌های نماز جمعه مشهد
تنظیم: حجت الاسلام والمسلمین حسین ابراهیمی

بردار
و بخوان

موسی‌ترین به طور

زندگی ائمه اطهار^(ع) برای ما سراسر عبرت و آگاهی است. کتاب «موسی‌ترین به‌طور» اثر سیدعلی شجاعی است که انتشارات نیستان روانه بازار کرده است و روایتی است داستانی از زندگی و زمانه امام هفتم شیعیان، حضرت امام موسی کاظم^(ع). سیدعلی شجاعی پیش از این در حوزه‌های مختلف نوشتاری طبع آزمایی کرده است؛ از نگارش رمان دینی تا داستان کوتاه اجتماعی، از نمایشنامه‌نویسی تا تولید کتاب برای مخاطبان کودک و نوجوان. اما در این اثر، بار دیگر به یکی از سنت‌های ادبی دیرینه رجعت کرده و داستانی تاریخی با روایت تاریخی و درباره یکی از بزرگان دین و تشیع خلق کرده است. داستان «موسی‌ترین به‌طور» از زبان شش نفر روایت می‌شود؛ شش نفر که خود را شش چشم خلیفه عباسی می‌نامند؛ شش چشم برای چهار خلیفه که ۳۵ سال در پنهان‌کاری مطلق، اخبار و اطلاعات قلمرو اسلامی را برای خلفای اسلامی می‌فرستادند و آن‌ها را از امور باخبر می‌کردند.

داستان این کتاب نیز از ماجرای شهادت امام صادق^(ع) شروع می‌شود و انتخاب جانشینی برای ایشان در مدینه، خلیفه یکی از شش چشم را مأمور قتل وصی امام صادق^(ع) کرده است اما امام با ذکاوت تمام، پیش از شهادت جز موسی کاظم^(ع)، پنج نفر دیگر از جمله شخص خلیفه را وصی خود قرار داده‌اند و همین امر، توطئه شهادت امام تازه شیعیان را خنثی می‌کند. این داستان با چنین شروعی از زبان راویان دیگر به توصیف وضعیت جامعه اسلامی پس از شهادت امام صادق^(ع) می‌پردازد و میزان تششت آرا و تفاوت نگاه در آیین مسلمانان را به تصویر می‌کشد و در ادامه داستان، بر زندگی و سلوک امام موسی بن جعفر^(ع) تمرکز می‌کند.

شجاعی داستان کتاب را با تعلیق تأمل برانگیزی شروع می‌کند و در ادامه به زیبایی به گزارشی از فرقه‌ها و مدعیان امامت پس از امام صادق^(ع) می‌پردازد و نوع بدعت‌گذاری‌های میان آن‌ها را به خوبی در قالب روایتی داستانی بازگو می‌کند و پس از طرح این بدعت‌ها و نیز شرح کینه آل عباس از خاندان نبوت و امامت، ویژگی‌های حقیقی امام شیعیان را شرح می‌دهد. زبان زیبا و روان و در عین حال تاریخی این اثر در کنار اطلاعات دقیق و جامعی که از جامعه، طرز فکر و شیوه حکمرانی و نیز دغدغه‌های دینی جامعه مسلمانان در آن برهه تاریخی در قالب کتاب بیان می‌شود، به این اثر، جذابیت و اعتناایی دوچندان بخشیده است.

۱۴
شماره ۳۰
مهر ۱۴۰۲
۱۷ بهمن ۱۴۴۲
شماره ۳۳۳۳

۱۴

شماره ۳۰
مهر ۱۴۰۲
۱۷ بهمن ۱۴۴۲
شماره ۳۳۳۳

بررسی نبعات بدقولی‌های مالی در گفت‌وگو با حجت الاسلام والمسلمین علم الهدی

ادای قرض، راهی برای فراوانی روزی

آمنه مستقیم! اسلام برای زندگی اجتماعی ما دستورالعمل‌های مفیدی دارد تا در بزنگاه‌ها و سختی‌ها تنها نمانیم و مشکلات را یک‌تنه به دوش نکشیم اما گاه بعضی از ما بر اثر اشتباه و غفلت، کارآمدی این نسخه‌ها را از بین می‌بریم؛ نمونه‌اش قرض الحسنه که سنتی دینی برای گرده‌گشایی‌های مالی از مؤمنان است اما بدقولی در ادای آن می‌تواند بابش را ببندد و خیران را در این باره دل‌سرد کند. درباره تأثیر بدقولی بر بستن باب کارهای خیر با حجت الاسلام والمسلمین سیدمحمدباقر علم الهدی، کارشناس معارفی رسانه ملی و مدیر حوزه علمیه قاسم‌بن الحسن^(ع)، گفت‌وگو کرده‌ایم.

به پیمان‌ها متعهد باشید

یکی از دستورات مهمی که در ادبیات دینی ما به آن بسیار سفارش شده، ملتزم و متعهدکردن مردم به پیمان‌هایی است که با یکدیگر می‌بندند. اسلام همواره مردم را در سطح جامعه می‌بیند و رمز موفقیت آموزه‌های دینی ما هم این است که مردم با حضور یکپارچه در کنار هم، هم‌افزایی‌های متفاوتی را تجربه می‌کنند. آن‌ها هم‌افزایی دینی، اعتقادی و اجتماعی را در سایه ارتباطاتی که در ادبیات دینی به آن سفارش شده است، به دست می‌آورند.

خوش‌قولی صفت خداست

اسلام با هر عنصری که هم‌افزایی، اتحاد و یکپارچگی را کم‌رنگ کند، به شدت مخالف است. یکی از عواملی که می‌تواند این هم‌افزایی را از بین ببرد، «بدقولی» است که روح صمیمیت، صفا، آرامش و آسایش جامعه را از بین می‌برد و باعث می‌شود مردم دیگر نتوانند به یکدیگر اعتماد کنند؛ روایات در این باره توصیه‌هایی به ما می‌کنند، چنان‌که امام حسن عسکری^(ع) فرموده‌اند: «پای پیمان و قرارداد بودن، یکی از خلقیات حضرت حق است.»

حجت‌الاسلام والمسلمین علم‌الهدی:
آن‌هایی که منافع شخصی خود را بر اعتماد اجتماعی ترجیح می‌دهند، جدای از آنکه اعتماد عمومی را بر هم می‌زنند، از اردوگاه ایمان نیز فاصله می‌گیرند

مؤمنان به قول خود وفادارند

قرآن وقتی اوصاف مؤمنان را برمی‌شمارد، تصریح می‌کند مؤمنان راستین آن‌هایی هستند که به پیمان‌هایی که با خدا بسته‌اند، وفادار می‌مانند. بخش مهمی از قول و قرارهایی که ما با خداوند می‌بندیم، در راستای تقویت روابط اجتماعی و هم‌افزایی‌هایی است که در زندگی دنیا به شدت به آن‌ها نیازمندیم؛ به‌طور مثال اگر فردی به کسی قرض یا وامی داد یا کالایی تهیه کرد یا قول و وعده‌ای داد که «من فلان وجه را در فلان وقت به شما می‌رسانم»، به تصریح و تأکید باید به قول خود وفا کند؛ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوفُوا بِالْعُقُودِ».

خوش‌قولی، اعتماد اجتماعی

اگرچه قرآن می‌فرماید به پیمان خود وفا کنید، آن‌هایی که تنها به فکر منافع شخصی خود هستند و منافع شخصی خود را بر اعتماد اجتماعی و هم‌افزایی‌های ملی ترجیح می‌دهند، جدای از آنکه اعتماد عمومی را بر هم می‌زنند، از اردوگاه ایمان نیز فاصله می‌گیرند. قرآن و اهل بیت^(ع) همواره بر این تأکید می‌کنند که در پایبندی به تعهدات خود وفادار باشیم، حتی اگر وفاداری و پیمان به عهد ما باعث شود مرتکب ضرر و زیان شویم. انسان برای آنکه اعتماد، صمیمیت و آرامش را از دست ندهد، نباید بدقولی کند.

خدا به قرض‌دهندگان ۱۸ اجر می‌دهد

قطعا وقتی مردم به پیمان‌های خود وفادار باشند، چرخه اعتماد در میان مردم خیلی سریع‌تر شکل می‌گیرد و می‌توانند به هم اعتماد کنند؛ برای مثال اسلام به شدت به قرض‌الحسنه سفارش می‌کند. پیامبر اکرم^(ص) فرمودند: «روی در بهشت نوشته شده است که اگر در راه خدا پولی را صدقه دهید، ده اجر به شما می‌دهند اما اگر پولی را به کسی قرض دهید، هجده اجر برای شما نوشته می‌شود.»

مؤمنان تکیه‌گاه یکدیگرند

اگر این چرخه را با بدقولی‌هایمان از کار بیندازیم و حلقه‌های وصل و ارتباط را قطع کنیم، قطعاً این ودیعه ارزشمند خیرخواهانه و ماندگار دچار وقفه شده و ثواب و بهره آن از همه مردم سلب می‌شود و اعتماد و تکیه‌گاه مردم بودن برای یکدیگر از بین می‌رود. این درحالی است که قرآن کریم می‌فرماید: «بعضی از مؤمنان تکیه‌گاه برخی دیگر از مؤمنان هستند. این مدیریت اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های دینی نباید در سایه بدقولی‌های ما آسیب ببیند یا از بین برود.

جریان‌سازی خیر

قرض در چرخه اقتصاد مردم می‌چرخد؛ اولاً کسی که قرض می‌گیرد، هرگز جایگاه و کِیان اجتماعی‌اش درهم شکسته و تحقیر منکوب و مطرود نمی‌شود؛ ثانیاً این چرخه اقتصادی دائم در حال گردش است. پول قرض‌الحسنه امروز به یک نیازمند اعطای می‌شود و زمانی که پول به صندوق بازمی‌گردد، مجدداً در اختیار فرد نیازمند دیگری قرار می‌گیرد. اینکه این وجه، دائم در مسیر خیر به گردش می‌آید و گرفتاری‌ها و مشکلات مردم را برطرف می‌کند، جریان ارزشمندی است.

روشنا

امام صادق^(ع)؛ قَالَ عِيسَى بْنُ مَرْثِمٍ لِيُنْضَ أَصْحَابِي: مَا لَأُجِيبَ أَنْ يُفْعَلَ بِكَ فَلَا تَفْعَلْ يَا حَيُّ. (بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۱۵۷).

به وقت تلاوت قرآن

مروری بر آداب اولیه قرآن خواندن براساس توصیه‌های ائمه اطهار^(ع)

حمیده ذاکری! قرآن خواندن برای خودش آدابی دارد؛ با وضو بودن و طهارت، از واجب‌ترین این آداب است. پس حواستان باشد که قبل از هرکاری پاک باشید وضو بگیرید. همه چیز نیاز به برنامه مشخصی دارد؛ مخصوصاً بهره‌مندی از کتاب بزرگی همچون قرآن؛ به همین دلیل، در خود قرآن برای تلاوت و بهره‌گیری از آیات این کتاب مقدس، آداب و شرایطی بیان شده است. حضرت امام جعفر صادق^(ع) می‌فرمایند: «...و هنگامی که به آیه‌ای رسیدی که در آن ذکر بهشت بود، مکث کن و از خدا بهشت را طلب کن و هنگامی که به آیه‌ای رسیدی که در آن ذکر آتش جهنم و عذاب بود، مکث کن و از آتش جهنم به خداوند پناه ببر!». توصیه‌های بسیاری برای خواندن قرآن آمده است. در ادامه به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

● بهتر است قرآن را از روی مصحف (قرآن) تلاوت کنیم؛ اگرچه حافظ قرآن باشیم.

● بهتر است قاری یا مستمع قرآن، با قرائت یا شنیدن آیات رحمت و بهشت، از خداوند تقاضای رحمت و بهشت کند و پس از قرائت و شنیدن آیات عذاب و جهنم، از آن به خداوند پناه ببرد.

● ارزش و حرمت کلام خداوند را حفظ کنیم و هیچ چیزی را بر روی قرآن قرار ندهیم، بلکه همیشه قرآن را روی هر چیزی قرار دهیم.

● حواسمان باشد که نباید قرآن را روی زمین گذاشت. قرآن را روی سطوح بلند قرار دهیم؛ زیرا زمین، محل رفت و آمد است و جایگاه و قداست قرآن والا است.

شفا

● در مجالس هنگام ورود و خروج اشخاص در هر مقام و رتبه‌ای که باشند، زمان قرائت قرآن برخاستن از زمین به‌عنوان تواضع در مقابل قرآن شایسته نیست، مگر اینکه قرآن را ببندید و سپس از جا برخیزید.

● مستحب است قرآن در مکان‌های محترم قرائت شود و خواندن آن در مکان‌های ناپسند، مکروه است. از امام علی^(ع) روایت است: «در هفت حالت نباید قرآن خواند، در حال رکوع، در حال سجده، در دستشویی، در حمام و شخص جنب و نفاس» و حائض».

● حرام است شخص جنب و حائض و نفاس حتی یک حرف از چهار سوره سوره‌های سجده‌دار را قرائت کند.

● هنگامی که در زمان قرائت به آیات سجده‌دار رسیدیم، واجب است سجده کنیم و گفتن ذکر و طهارت و قبله، شرط نیست. اگر به‌صورت غیرزنده یعنی از نوار یا فردی که قصد خواندن قرآن را ندارد، آیه سجده واجب شنیده شود، سجده واجب نیست.

آیات سجده‌دار: (۱) آیه ۱۵ سوره سجده (۲) آیه ۲۷ سوره فصلت (۳) آیه ۶۲ سوره نجم (۴) آیه ۱۹ از سوره علق

● زمان قرآن خواندن مؤبد بنشینیم و از خوردن و آشامیدن و کارهای دیگر اجتناب کنیم.

● در آغاز خواندن قرآن، «بسم... الرحمن الرحیم» و در پایان، «صدق...! العلی‌العظیم» بگوییم.

● خوب است پس از پایان تلاوت، دعا کنیم؛ زیرا امام حسن مجتبی^(ع) می‌فرمایند: کسی که قرآن می‌خواند، دعایش مستجاب است؛ یا به‌زودی یا با فاصله و یا در زمان دیگر.